

Õiguskantsler

Eero Plamus
vallavanem
Märjamaa Vallavalitsus
marjamaa@marjamaa.ee

Teie nr
Meie 18.09.2013 nr 7-8/121241/1303997

Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks Lapse sünni registreerimine ja tervisekontroll

Austatud Eero Plamus

Ajakirjanduse vahendusel¹ jõudis minuni teave Märjamaa vallas elavast kuue kuu vanusest lapsest, keda vanem ei olnud registreerinud rahvastikuregistris ja kellega vanem ei olnud käinud tervisekontrollis. Otsustasin õiguskantsleri seaduse § 34 lg 1 alusel alustada asjas menetlust omal algatusel ning kontrollida Märjamaa Vallavalitsuse tegevuse vastavust põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõttele ja hea halduse tavale kõnealuse lapse õiguste kaitsel.

Teatan Teile, et tuginedes asjas mulle teadaolevale, leian, et Märjamaa Vallavalitsus:

- 1) täitis tal lasuvat kohustust last abistada, asudes kohe tegutsema, kui oli teada saanud lapsest, kelle sünni ei olnud registreeritud;**
- 2) jättis lapsele abi osutamisel tähtaegselt kontrollimata, kas vanem on lapse tervisekontrolli puudutavad tegevused kokkulepitult ellu viinud.**

Järgnevalt käsitlen põhjusi, miks ma sellistele järeldustele jõudsin.

I Menetluses olulised asjaolud

10.03.2012 sündis laps. Ema ei olnud rasedana arvel ja sünnitas kodus. Pere elab Märjamaa vallas.

25.07.2012 teavitas anonüümseks jäänud isik Märjamaa Vallavalitsust, et lasterikas pere on toimetulekuraskustes, puudub järelevalve laste üle ja peres on ka viiekuune laps. Valla lastekaitsespetsialist tegi kodukülastuse perre, kuid vanemaid ei olnud kodus.

26.07.2012 tegi lastekaitsespetsialist uue kodukülastuse perre, vestles emaga õues ja majas sees ei käinud. Küsimusele, mitu last peres kasvab, viitas ema õues ringi jooksvatele lastele ja ütles, et kõik tema lapsed on silmapiiril. Aias ei olnud näha lapsevankrit ega imikut. Kuna pere oli

¹ Kanal 2, „Reporter“ (09.09.2012). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.reporter.ee/2012/09/09/11-ne-lapse-ema-jattis-oma-viimase-pisipoja-registreerimata/>

Õhtuleht, „11 lapse ema jättis oma viimase pisipoja registreerimata“ (09.09.2012). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oh tuleht.ee/491618>.

teadlik abi küsimise võimalustest, kuid soovis ise hakkama saada, otsustas lastekaitsepspetsialist mitte alustada juhtumi menetlust ja võtta vanemaga ühendust, kui peaks laekuma uut infot.

06.09.2012 teavitas ajakirjanik anonüümse teate põhjal Märjamaa Vallavalitsust, et pere on toimetulekuraskustes. Lastekaitsepspetsialist tegi kodukülastuse perre, mille tulemusena selgus, et peres on imik, kelle sünd ei ole registreeritud. Vanemaid ei olnud kodus ja 16-aastane laps valvas oma väiksemate õdede-vendade järele.

07.09.2012 tegi lastekaitsepspetsialist koos politseiga uue kodukülastuse perre ja vestles emaga. Ema tunnistas oma eksimust, et ei olnud oma noorima lapse sündi seni registreerinud, ja oli valmis igakülgeks koostööks. Lastekaitsepspetsialist ja ema käisid koos lapsega Tallinnas, et hinnata haiglas lapse tervislikku seisundit. Arsti hinnangul oli lapse üldseisund rahuldav ja eakohane. Lapse sünni registreerimiseks võttis Märjamaa Vallavalitsus ühendust Rapla Maavalitsuse perekonnaseisuametniku, Pärnu maakohtu Rapla kohtumajaga ja Lasnamäe Linnaosa Valitsusega. Lastekaitsepspetsialist algatas lapse kohta juhtumimenetluse ja juhtumiplaani koostamise.

10.09.2012 esitas Märjamaa Vallavalitsus Pärnu Maakohtule avalduse lapse sünniaja määramiseks ja põlvnemise tuvastamiseks.

10.09.2012 – 30.11.2012 pidi ema juhtumiplaani tegevuskava kohaselt leidma noorimale lapsele perearsti, võtma ühendust teiste laste perearstidega ja käima lastega tervisekontrollis ning lastekaitsepspetsialist valvama ses osas pere järele.

01.11.2012 luges Pärnu Maakohus tuvastatuks lapse sünni 10.03.2012 ja põlvnemise oma vanematest.

30.11.2012 registreeris Märjamaa Vallavalitsus lapse sünni ja andis välja sünnitõendi.

31.12.2012 on lastekaitsepspetsialist hinnanud juhtumiplaani tegevuskava täitmist. Laste perearsti nimistusse kandmise ja järjepideva tervisekontrolli osas ei olnud lastekaitsepspetsialist olukorda kontrollinud.

19.06.2013 registreeris ema noorima lapse perearsti nimistusse.

09.07.2013 uuris perearst lapse tervist ja vaktsineeris teda.

12.07.2013 pärast sellekohast järelepärimist minu nõunikult sai lastekaitsepspetsialist pere kodu külastamisel kinnituse, et kõik lapsed on perearsti juurde registreeritud ja noorim on läbinud tervisekontrolli. Kuna muid probleeme või puudujääke laste eest hoolitsemisel kodukülastusel ei ilmnenu, lõpetas lastekaitsepspetsialist juhtumi menetluse.

II Kehtiv õigus

ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) art 7 punktist 1 ja Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse (LaKS) §-st 9 tulenevalt on lapsel õigus identiteedile ja ainumääratlusele sünnihetkest alates, mille tagamiseks tuleb laps kohe pärast sündi registreerida. LÕK art 8 punktist 1 nähtuvalt hõlmavad lapse identiteet ja ainumääratlus mh õigust nimele, kodakondsusele ja oma vanematele. Selleks, et eelnimetatud õiguseid tagada, kantakse lapse sünni korral rahvastikuregistrisse tema isikunimi (ees- ja perekonnanimi), sugu, sünniaeg ja -koht,

kodakondsus, andmed vanemate või seadusliku esindaja kohta ning lapsele unikaalne isikukood (perekonnaseisutoimingute seaduse (PKTS) § 22 lg 1).

Lapse sünni registreerimise kui perekonnaseisutoimingu tegemise korra sätestab PKTS. PKTS § 21 lg 1 kohaselt registreeritakse sünd Eesti perekonnaseisuasutuses, kui laps sünnib Eestis, lapse vanema elukoht on Eestis või lapse vanemal on Eesti kodakondsus. PKTS § 23 lg 1 järgi esitab lapse seaduslik esindaja sünni registreerimiseks ühe kuu jooksul lapse sündimise päevast arvates perekonnaseisuasutusele isiklikult sellekohase avalduse. Seega on lapse seaduslikul esindajal kohustus registreerida lapse sünd kohe pärast lapse sündi, aga mitte hiljem kui lapse esimese elukuu jooksul.² Mõjuval põhjusel võib registreerimise tähtaega pikendada kuni kahe kuuni lapse sünnist (PKTS § 23 lg 1).

Lapse sünni võimalikult varane registreerimine on mitmel põhjusel oluline. Registreerimisega teadvustab ja tunnustab riik lapse olemasolu ning laps saab õigusliku staatuse, mis võimaldab laste hoolekande ja kaitse eest vastutavatel asutustel paremini tagada tema muid põhiõiguseid ja -vabadusi.

Lapse üheks põhiõiguseks on õigus võimalikult heale tervisele (LÕK art 24 ja LaKS § 8). Väikelapse tervisliku ja sotsiaalse toimetuleku varaseks hindamiseks on kehtestatud laste ennetavad tervisekontrollid perearsti või õe poolt.³ Tervisekontrollid võimaldavad õigeaegselt tuvastada lapse tervise probleeme, diagnoosida võimalikke arenguhäireid ning korraldada lapsele vajalikku meditsiinilist abi.⁴ Samuti toetab regulaarse tervisekontrolli läbiviimine lapse sotsiaalsete ja hariduslike erivajaduste varast avastamist ja lapse vajadustele vastava abi korraldamist sotsiaal- või haridussüsteemi poolt.⁵

Perearst ei pruugi aga olla lapse olemasolust teadlik ja tal ei ole kohustust tervisekontrolli läbi viia, kui laps ei ole registreeritud tema nimistusse (tervishoiuteenuste korraldamise seaduse (TTKS) § 8 lg 1). Kui vanem ei ole last perearsti nimistusse registreerinud, määrab lapsele perearsti Terviseamet rahvastikuregistri andmete põhjal (TTKS §-d 4, 4³ ja 4⁴). Kui lapse sünd ei ole registreeritud, puuduvad tema kohta andmed rahvastikuregistris ja Terviseamet ei pruugi lapse olemasolust teadlik olla. Kokkuvõttes võib laps registreerimata jätmise tõttu ilma jääda talle vajalikust arstiabist.

LaKS § 6 lg 1 järgi on lapse kaitse ja abi korraldamine kohaliku omavalitsuse ülesanne. Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 24 lg 1 p 1 järgi toetab ja nõustab valla- või linnavalitsus last ja tema vanemaid, tehes koostööd asjaomaste isikutega. SHS § 9 lõikest 3 tulenevalt korraldab isikule, kelle elukohta ei saa kindlaks määrata, sotsiaalteenuste ja abi osutamist valla- või linnavalitsus, kelle halduspiirkonnas isik viibib. LaKS § 59 lõikest 2 tulenevalt on kohalikul omavalitsusel kohustus abi vajava lapse olemasolust teadlikuks saades tegutseda kohe, sõltumata

² Sama põhimõte on sätestatud LÕK art 7 punktis 1 ja LaKS § 9 lõikes 2.

³ Sotsiaalministri 06.01.2010 määruse nr 2 „Perearsti ja temaga koos töötavate tervishoiutöötajate tööjuhend“ lisa „0–18-aastaste laste ennetavate tervisekontrollide kava“. Selle kava alusel külastab pereõde vastavalt lapsevanema ja perearsti kokkuleppele lapse esimesel elunädalal kodu. Järgnevalt on soovitatavad perearsti või -õde külastused kaheksal korral kuni lapse üheksakuuseks saamiseni (sh kaks korda kuulmise uurimiseks), kolmel korral kuni lapse kaheaastaseks saamiseni (sh vere analüüsimiseks) jne. Nimetatud määruse § 3 lg 4 ja § 4 lg 4 alusel teeb perearst või -õde laste ennetava tervisekontrolli läbiviimiseks vajadusel koostööd kohaliku omavalitsuse lastekaitse- või sotsiaaltöötajaga.

⁴ Seletuskiri sotsiaalministri määruse „Perearsti ja temaga koos töötavate tervishoiutöötajate tööjuhend“ eelnõu juurde, lk 2. Kättesaadav: eelnou.d.valitsus.ee/main#QR2Q6Cut.

⁵ Kuni 18-aastaste laste tervisekontrolli juhend. Kättesaadav: www.ravijuhend.ee/ravijuhendikasutajale/ravijuhendite-andmebaas/77/Kuni%2018-aastaste%20laste%20tervisekontrolli%20juhend.

kaitset vajava lapse piirkondlikust või muust kuuluvusest. Seega peab kohalik omavalitsus, kellele on teatavaks saanud, et tema territooriumil elava lapse sünd on jäänud registreerimata ja tervislik seisund kontrollimata, võtma tarvitusele tõhusad meetmed lapse õiguste kaitseks.

Sotsiaalhoolekande seadus sätestab juhtumikorralduse põhimõtted, kui inimene vajab valla- või linnavalitsuselt pikaajalist ja mitmekülget abi. Juhtumikorralduse raames peab valla- või linnavalitsus hindama inimese abivajadust, püstitama eesmäärke tema abivajaduse ületamiseks, planeerima ja ellu viima selleks vajalikke tegevusi, nõustama ja juhendama teda ning hindama tulemusi (SHS § 29¹ lg 2). Eelkirjeldatud osiste dokumenteerimiseks juhtumi korraldamisel on kohalik omavalitsus SHS § 29¹ lg 1 p 3 järgi kohustatud koostama abivajajale juhtumiplaani. Juhtumiplaani kohustuslikeks osadeks on hinnang inimese abivajadusele ja tema probleemide lahendamist käsitlev tegevuskava (SHS § 29¹ lg 3), mida vajadusel muudetakse tulemuste hindamisest lähtuvalt (SHS § 29¹ lg 2 p 6).

III Õiguskantsleri seisukoht

Asjas vajas vastust küsimus, kas Märjamaa Vallavalitsus tegi endast oleneva, et lapse sünd saaks registreeritud ja tervislik seisund kontrollitud.

Märjamaa Vallavalitsus tuvastas 07.09.2012, et peres on imik, kelle sünd on registreerimata. Samas oli vallavalitsus juba kuu aega varem saanud anonüümse teate imiku kohta peres, kuid ei tuvastanud seda teate põhjal tehtud kodukülastuse käigus. Minul ei ole võimalik hinnata olukorda, mil lastekaitse spetsialist peret esimesel korral külastas ning mis põhjustel piirdus ta vestlusega õues ja ei pidanud vajalikuks tutvuda pere elamistingimustega majas sees. Seetõttu ei ole mul võimalik ka järeldada, kas teisiti toimides oleks vallavalitsus saanud varem teadlikuks imikust, kelle sünd oli registreerimata ja tervislik seisund kontrollimata.

Selleligipoolset panen Teile südamele suhtuda edaspidi veelgi tõsisemalt abivajavate laste kohta laekuvatesse teadetes, seda ka juhul, kui teataja jääb anonüümseks.

Kui aga Märjamaa Vallavalitsusele sai teatavaks, et pere ei ole registreerinud oma noorima lapse sünni ja ei ole käinud temaga tervisekontrollis, asus vallavalitsus kohe tegutsema, viies lapse veel samal päeval arsti läbivaatusele ja pöördudes kolm päeva hiljem kohtusse sünni tuvastamiseks.

Seetõttu leian, et tagamaks LÕK art 7 punktist 1 LaKS § 9 lõikest 1 tulenevat lapse õigust ainumääratlusele, täitis Märjamaa Vallavalitsus SHS § 9 lõikest 3, § 24 lg 1 punktist 1, LaKS § 6 lõikest 1 ja § 59 lõikest 2 tulenevat kohustust last abistada.

Tagamaks lapse õigust võimalikult heale tervisele, ei olnud vallavalitsus oma tegevuses edaspidi samavõrd järjekindel. Lapse juhtumi korraldamisel leppis lastekaitse spetsialist emaga kokku, et ema registreerib lapsed perearsti nimistusse ja käib lastega regulaarselt tervisekontrollis ning lastekaitse spetsialist kontrollib nende tegevuste elluviimist. Paraku kontrollis lastekaitse spetsialist kokkulepitut üle poole aasta pärast juhtumiplaanis seatud tähtaega ja alles pärast minu nõuniku sellekohast järelepärimist. Selle aja sees oleks pidanud laps läbima veel vähemalt kolm ennetavat tervisekontrolli (sh andma vereanalüüsi), mis on eriti olulised arvestades väikelaste kiiret arengut ja vajadust võimalike probleemide korral kiirelt sekkuda, et lapse eakohast arengut tagada.

Seetõttu leian, et tagamaks LÕK artiklist 24 ja LaKS §-st 8 tulenevat lapse õigust võimalikult heale tervisele, rikkus Märjamaa Vallavalitsus SHS § 29¹ lg 2 punkti 6, jättes tähtaegselt kontrollimata lapse tervisekontrolli puudutavate tegevuste täitmise.

Nüüdseks on vallavalitsus kontrollinud, et ema on kõik lapsed perearsti nimistusse registreerinud ja käinud oma noorima lapsega tervisekontrollis. **Sellega on Märjamaa Vallavalitsus eelneva rikkumise kõrvaldanud.**

Sellegipoolest soovitan Teil edaspidi tagada, et inimestele SHS §-s 29¹ sätestatud juhtumikorralduse põhimõttel abi osutades, pööraks Märjamaa Vallavalitsus veelgi enam tähelepanu kavandatud ja läbiviidud tegevuste hindamisele.

Eeltoodud seisukohavõtuga lõpetan menetluse.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hent Kalmo
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel